

T I D S S K R I F T F O R M E D A R B E J D E R E

Kirkens UNDERVISNING

*Etik og kirkelig
undervisning
Se side 3*

*Etik-bølgen
Slå op på side 6*

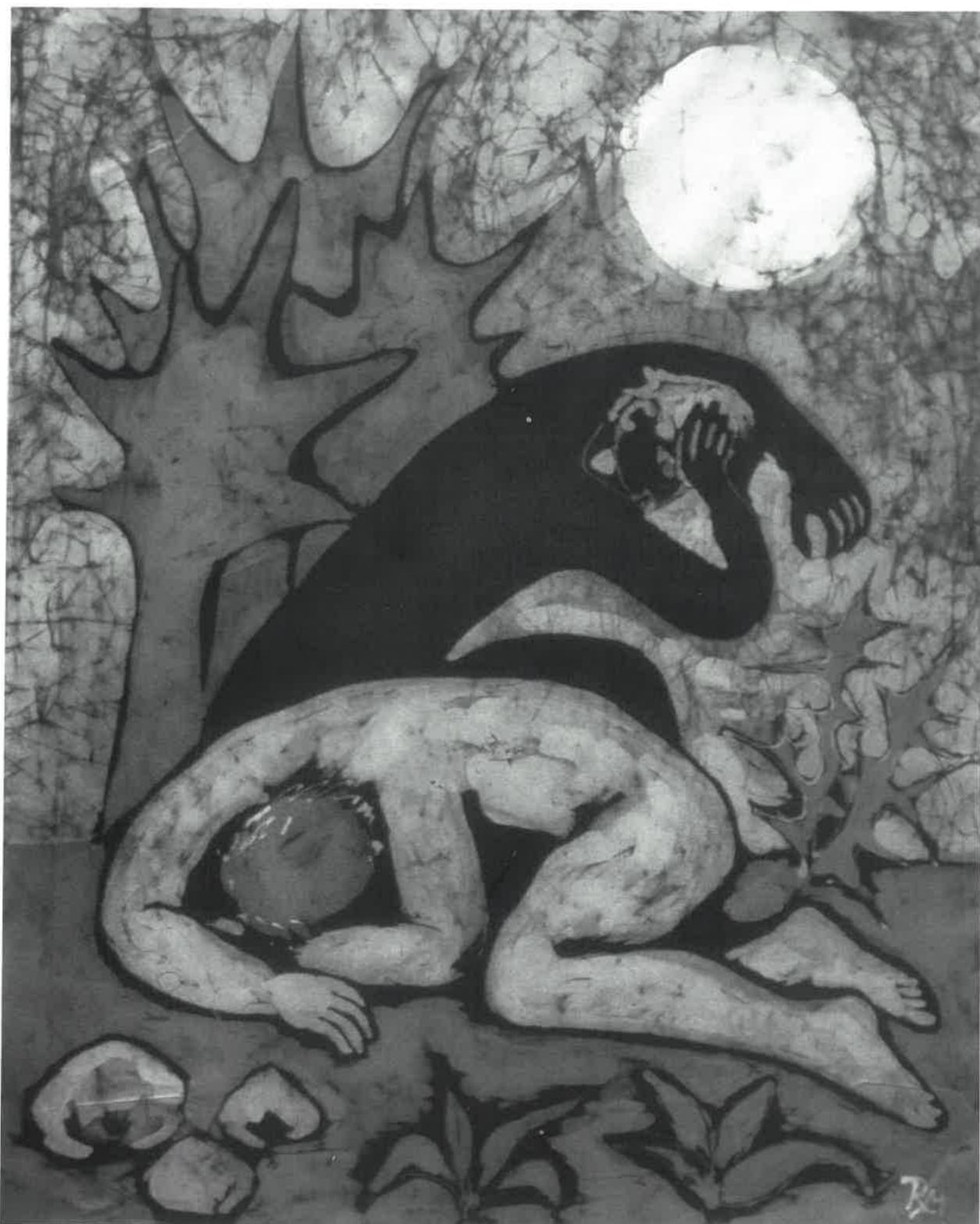
*Etik og bibelsyn
Læs side 12*

*Den har aldrig levet...
Se side 17*

*Kirken - Skole: 0-1
Side 19*

*Nye bøger og
materialer
På side 21*

N R . 1 1 9 9 2

Indhold

Redaktionelt
Etik og moral . . . 2

Etik og kirkelig
undervisning
Af lektor, cand. pæd.
Nina Tange
Kristensen 3

Etik-bølgen
Af lektor, dr. theol.
Svend Bjerg 6

Etik og bibelsyn
Af højskoleforstander,
cand. theol.
Henning Nørhøj . 12

Den har aldrig levet...
Af biskop Henrik
Christiansen . . . 17

Kirken - Skolen: 0-1
Af lærer, stud. pæd.
John Rydahl 19

Nye bøger og
materialer 21

Forsidebillede:
Rosemarie Müller, Kain
og Abel (1. Mose 4).
(Fra: »Ich aber sage
euch...« Diasserie med
batik til de 10 bud / Reli-
gionspædagogisk Cen-
ter.)

Etik og moral

*»Etik-bølgen« er over os, skriver universitets-
lektor Svend Bjerg i
sin artikel i dette nr. af
Kirkens Undervis-
ning. Den øgede inter-
esse for etik og moral
har været tydelig op
igennem 1980'erne.
Vi har fået et etisk råd.
I skolens kristendoms-
undervisning har eti-
ske problemstillinger
igen fået plads.*

Hertil kommer så en lang række bogtitler især fra den sidste halvdel af 80'erne, som signalerer den etiske interesse. Nogle har allerede kaldt 1980'erne for moralens årti – og 90'erne skulle så blive religionens årti.

Denne årgang af Kirkens Undervisning vil ud fra forskellige vinkler behandle etiske problemstillinger og muligheden for at gøre etikken til en del af den kirkelige pædagogik. Nærværende nr. giver en mere almen introduktion til etik og kirkelig undervisning med en artikel af Nina Tange Kristensen, som bruger erfaringer fra sit arbejde ved Danmarks Lærerhøjskole med etikun-

dervisning. Lektor Svend Bjerg skriver under overskriften »Etikbølgen« om baggrund for den nuværende interesse for det etiske, samt de områder indenfor hvilke de etiske problemstillinger nu er kommet i forgrunden.

Kirkens Undervisning 2/92 har »etik og offentlighed« som tema. Er der sammenhæng eller modsætning mellem offentlig og privat etik? – spørger vi i dette nr.

3/92 beskæftiger sig med »etisk dannelse«, dvs. at vi her for alvor sætter fokus på de pædagogiske problemer, som etikundervisningen rejser.

Endelig vil 4/92 dreje sig om »etik og teknologi«, dvs. de etiske problemstillinger der følger af den magt, som teknologien giver mennesket i hænde.

Med den nye årgang præsenterer vi også en ny lay-out og lidt mere læsevenlige sider. Men ikke mindst har bladet fået ny redaktion. Vi har udvidet redaktionen så meget, at vi nu kan lade en gruppe inden for den samlede redaktion hver får ansvar for det enkelte nr. af bladet. Det skulle give flere gode idéer til bladet, flere farver

og nuancer til indholdet – og en mere jævn udgivelse.

Følgende udgør
nu redaktionen:

Anne Grethe Guldager
Nina Tange Kristensen
Helle Krogh Madsen
Jens Chr. Bak Iversen
Jens Kristian Krarup
Lars Tjalve
Anne Sandemand
Schrøder
Mette Geil
Eberhard Harbsmeier
Finn Dyrhagen
Henning Nørhøj

HN

Etik og kirkelig undervisning

Af lektor, cand. pæd. Nina Tange Kristensen

Etik handler om, hvad vi bør gøre for at fremme det gode liv og begrænse det onde. At besvare det spørgsmål er ikke så let, som det umiddelbart lyder, for hvad er det gode liv, og hvad er det onde? Gives der særlige kristne svar på de spørgsmål? Og endelig, hvordan undervise i etik?

Emnet lader sig ikke fyldestgørende belyse i en enkelt artikel.

Jeg vil tage udgangspunkt i forskellige tilgange til at undervise i etik og gennem eksempler antyde nogle anvendelsesmuligheder på værdier og etiske problemer, der knytter sig til kristendommen. De forskellige metoder supplerer hinanden, idet de har hver sine kvaliteter og begrænsninger, fordi de vægter forskellige sider af læreprocessen. En varieret brug af undervisningsformer tilgodeser således, at mennesker har forskellige tilgange til at forstå; f.eks. er nogle i overvejende grad auditive og nogle er visuelle.

Den kirkelige undervisning foregår både ved gudstjenester, møder og i arbejdet med børn og unge. Den adskiller sig fra anden undervisning ved at være forpligtet på at formidle et bestemt indhold, som er den kristne tro og de værdier og den etiske

praksis, som kan udleveres heraf.

Fortællingen

Fortællingen er den undervisningsform, som frem for alle anvendes til formidling af kristendommen. Det kan ikke undre, da den har store kvaliteter som formidlingsform.

Mange af de bibelske fortællinger rummer en livsmoral, som tilhørerne selv må finde. Den er bundet til fortællingens personer og til handlingsforløbet. Handlingen udspiller sig omkring et vendepunkt, som er fortællingens dramatiske højdepunkt. Herefter går det enten godt for hovedperso-

nen eller det ender i en katastrofe. Fortællingens personer er prototypiske bærere af forskellige roller og handlemuligheder, som f.eks. den yngste søn og den ældste søn i lignelsen om den fortabte søn. De fungerer som identifikationsfigurer gennem hvilke man uden omkostninger kan gennemspille forskellige menneskelige grundholdninger og handlemønstre.

Ud fra de erfaringer som formidles gennem fortællingerne, dannes billeder i tilhørernes bevidsthed om godt og ondt, samt en indsigt i de etiske konsekvenser bestemte handlinger får. I lignelsen

om de to sønner skildres således 3 forskellige menneskelige holdninger til Gud: i den yngste søn, der først bryder op hjemmefra, derefter går i sig selv og vender hjem, og i den ældste søns forbeholdne hverken-eller. Desuden giver lignelsen et klart billede af Guds grænseløse barmhjertighed over for det fortabte menneske.

I fortællingerne er alt det overflødige, som ikke tjener til belysning af fortællingens pointe, udskilt. Det er den præcise selektion, der bevirker, at fortællingerne skaber tydeligere billeder om godt og ondt end det virkelige liv for det meste er i stand til. Her er motiver og handlinger ofte grumsede, og derfor svære at placere entydigt i bevidstheden. De klare billeder er holdpunkter for vores etiske orientering.

Symboler

Da Grundtvig under sit sammenbrud i 1810 overnattede i Vindbyholt kro på vej hjem til forældrene i Udby, følte han »Djævelen som en slange legemligens sno sig om hans krop«, fortalte han dagen efter Sibbern.

Grundtvigs angst for det onde fortættede sig til billedet af en slange, som han bogstaveligt oplevede at kæmpe med.

Det er karakteristisk for symbolerne, at man intuitivt forstår deres betydning. Slangen og dragen symboliserer det onde i en lang række eventyr og myter, bl.a. i syndefaldsmyten i GT. Slangens kryben-

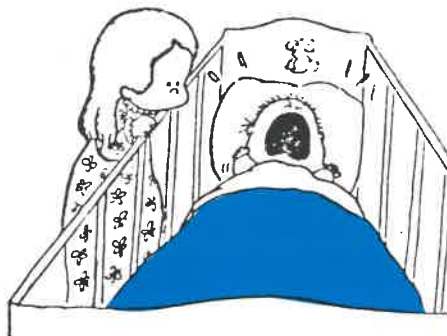
Våra grannar grälar
jämt. Du borde bara
låta dom som är
mycket goda vänner
få gifta sej.

Dan

Fra Marhall & Hample, »Barn skriver til gud«, Libris Örebro.

I stället för att låta
människor dö så
du måste göra nya,
varför behåller du inte
den du redan har?
Jenny

de bevægelser, dens giftige bid og dens listighed svarer til det ondes væsen. Når vi hører syndefaldsmyten, fascineres vi netop af slangens farlighed. Gennem slangebilledet bliver det ondes virkelighed nærværende for os, idet det taler til vores indre billede af det onde og angsten.

De indre symbolske billeder dannes tidligt i barnets bevidsthed, idet enkelterfaringer, følelser, iagttagelser og handlinger som vedrører liv og død, tilblivelse og tilintetgørelse sammenfattes til billeder af gode og onde væsener og fænomener, f.eks. helten og skurken, den gode mor og hekseren, ridderen og dragen.

Symbolerne skaber sammenhæng mellem vores indre følelser og den ydre verden, og de strukturerer vores dybeste erfaringer. Mange vil mene, at det er ud fra disse dybdeerfaringer vi handler.

I de bibelske fortællinger anvendes en række symboler, som knytter vores menneskelige erfaringer af godt og ondt sammen med Guds virkelighed. Af fænomensymboler kan nævnes: solen, stjernen, regnbuen, ilden, ørkenen, brødet og vinen; af situationssymboler kan nævnes: fødsel og død, brylluppet og måltidet; af rollesymboler kan nævnes: far og søn, brud og brudgom.

Disse symboler er stadig virksomme i vores kultur, dvs. at vores følelser og vores fascination er knyt-

tet til dem. Men man må være opmærksom på, at der ud over den kulturelle prægning også er en individuel prægning af symbolerne. Det kan f.eks. betyde, at far-symbolet for nogle mennesker kan være stærkt negativt ladet. Herved virker symbolet negativt f.eks. i en bøn som Fadervor. Dette forhold bør man være opmærksom på især ved undervisning af børn og unge.

Livsspørgsmål

»Jesus er svaret, hvad er spørgsmålet« sådan lød en af byens graffitter for nogle år siden.

Alt for megen kirkelig undervisning får ingen eller ringe betydning, fordi den ikke rammer ind i folks erfaringsverden og deres spørgen, eller måske fordi man ikke giver folk mulighed for at overveje, hvilke spørgsmål, de har.

Imidlertid ved vi, at selv små børn tumler med de store etiske og eksistentielle spørgsmål om godt og ondt, om døden og kærligheden, om retfærdigheden og uretfærdigheden, om skyld og ansvar, ensomhed og fællesskab,

krig og fred og om meningen med tilværelsen.

En 9-årig svensk dreng formulerede sine overvejelser som et spørgsmål henvendt til Gud:

»Varfor finns vi människor, av vilken anledning? Vi gör knappast någon nytta, krigar, dödar och sånt där«.

6-årige Jenny begriber ikke, hvorfor Gud lader mennesker dø, og Dan er tydeligvis ved at blive mast af et par forældre, som skændes. Derfor påkalder han Gud som instansen, der bør sørge for, at kun de rigtig gode venner gifter sig.

Vi kan more os over børnenes udtryksmåder, men de afslører, at de 6-årige allerede har indset, at synd og død er realiteter, som vi ikke selv kan stille meget op med.

I NT møder vi en række personer, der kommer for at stille spørgsmål til Jesus: Nikodemus, den rige mand og den lovkyndige. Sidstnævnte spørger Jesus, hvad han skal gøre for at arve evigt liv? Jesus lader den lovkyndige selv svare ud fra loven: Du skal elske og Gud og næsten. (LK 10,25ff). »Du har

svaret rigtigt,« siger Jesus og tilføjer: »Gør det, så skal du leve«. Men den lovkyndige spørger videre: »Hvem er så min næste?« Herefter svarer Jesus med lignelsen om den barmhjertige samaritaner. I lignelsens første del følger fortællingen den lovkyndiges tydningsunivers, idet præsten og levitten går forbi den overfaldne mand, fordi de skal overholde lovens renhedsforskrifter. Den lovkyndige kan trygt gå ind i historien, idet han bekræftes i sit eget verdensbillede: lovens bogstav må følges, for loven er frelsesvej.

Men så vender lignelsen og en samaritaner, en fremmed og foragtet viser sig at opfylde lovens egentlige intention: at vise barmhjertighed ved at elske næsten, jf. det dobbelte kærlighedsbud.

Igen må den lovkyndige selv svare på sit eget spørgsmål om næsten, og han tvinges til at gøre det ud fra den overfaldnes position: »Hvem af de tre synes du viste sig som en næste for ham, der blev overfaldet af røverne?« spørger Jesus. Og det eneste mulige svar er: »Han som viste ham barmhjertighed«. Og Jesus lader ham ikke slippe endnu. Han slutter med at gentage den pågående fordring: »Gå du hen og gør ligeså«.

Samtalen mellem Jesus og den lovkyndige er et raffineret eksempel på forførelseskunst. Jesus bringer dygtigt og præcist den stakkels mand derhen, hvor han ikke vil. Den lovkyndige havde sin gode

sikkerhed i at kende loven og utvivlsomt overholde den i ydre forstand, og i at beherske den rabbinske samtaleteknik. Det lykkes ikke den lovlærde at fange Jesus med loven. I stedet fanges han selv. Gennem sit kendskab til loven og sin spørge-svar teknik bidrager han til at afsløre sin egen udvendige lovforståelse. Hans sikkerhed og uforpligtethed afsløres som kynisme. Hans verdensbillede sprænges, og han føres ind i et nyt univers gennem lignelsens anden del. Hvor selvretfærdigheden rådede i hans gamle verdensbillede, råder barmhjertigheden i det nye, både som ren gave, hvis samaritanneren forstås som Jesus, og som uindskrænket fordring, når det drejer sig om næsten.

Jesu samtale med den lovkyndige er et af eksemplerne på, at Jesus talte til mennesker i konkrete situationer med en dyb forståelse for, hvem de var, og hvordan han kunne ramme deres erfaringsverden, sprænge deres tydningsunivers og åbne for en større verden, hvor livet bliver levende, fordi det er spændt ud mellem kærlighedens tilsagn og kærlighedens fordring.

Kunne den kirkelige undervisning gøre ham kunststykket efter, ville folk ikke være i tvivl om, at kirken har noget væsentligt at sige.

Da det i 1810 rablede for Grundtvig fik han sin kammerat på Borchs Kollegium Sibbern til at følge sig hjem til Udby, og i Vindbyholt Kro måtte Sibbern midt om natten redde Grundtvig fra at bukke under i korporlig kamp med Satan selv, »der som en slange legemligen snoede sig om hans krop«.

Etik-bølgen

Af lektor, dr. theol. Svend Bjerg

Op gennem 1980'erne tog en vældig etik-bølge land, ja, mange forlanger både etik og moral uden helt at være klar over forskellen, men den består enkelt nok deri, at »etik« går på teori og »moral« på praksis. Derfor har vi nu et »etisk« råd, som skal overveje, hvordan vi må bruge de nye medicinske teknikker, altså et »etisk«, ikke et »moralsk« råd, for det sidste måtte betyde, at rådets medlemmer selv skulle have en god moralsk praksis, og hvem kan vide det så nøje?

Baggrunden for etik-bølgen

I normale tider diskuterer man sjældent etik, for de moralske regler eksisterer og følges uantastet af de fleste. Når man véd, hvad man bør gøre, er det jo tidsspilde at diskutere »etik«. Alt andet end ret handling er udflugter, nogenlunde som den lovkyn-dige, der i Lukas-evangeliet stiller overflødige spørgsmål om, hvem min næste er (10,29).

Vore dage er derimod unormale tider, men hvordan? Lad mig antyde fire forklaringer. Vi har fået en masse teknikker, en avanceret teknologi, ind på livet, uden at have moral dertil. For første gang i menneskehedens historie kan vi manipulere med

menneskets arveegenskaber, vi kan læse korrekturen på vore børn, men derudover former informations-teknologien også folks bevidsthed i en uhyrlig grad gennem f.eks. fjernsyn og computere. Det er som en knibtangsbevægelse, hvor både fysisk arv og mental bevidsthed manipuleres, uden at vi på forhånd véd, hvordan vi skal trække grænsen for den etisk forsvarlige manipulation. Det kræver etisk omtanke.

For det andet lever vi i samfund, hvor man i stigende grad mener noget forskelligt om de grundlæggende etiske normer, vi har bevæget os fra pluralitet (en mangfoldighed af meninger) til pluralisme (nogle uforenelige overbevisninger). Men det pluralistiske samfund har behov for et minimum af fælles etik, som alle frivilligt tilslutter sig, da man ikke kan overlade det til politiet at bestyre mora-

len. Derfor jagten på en etik for alle.

Nogle anklager velfærdsstaten for at underminere sit eget etiske grundlag derved, at staten tager ansvaret for den enkelte. Velfærdet i Skandinavien skyldes jo en økonomisk-social lovgivning (herhjemme tilbage til Steinckes sociallovgivning i 1930'erne): indtægtsudligning og sociale institutioner skulle der til. Mange hævder nu, at de statslige institutioner, f.eks. alders- og plejehjem tager moralen ud af familierne, som jo i første række burde tage sig af deres gamle, og følgen er en voksende mangel på solidaritet, hvor de svage i samfundet svigtes, først og fremmest unge og gamle og arbejdsløse.

Endelig peger nogle på, hvordan det i stigende grad er vanskeligt at opdrage til etisk ansvarlighed, når den førnævnte underholdningsindustri fylder især unge med stadig skiftende indtryk, der aldrig sætter sig fast. De stadige impulser fylder den unges bevidsthed, men kun for en kort tid, indtil nye impulser tager over. Den enkelte tilegner sig ikke blivende indtryk, men kendetegnes ved evnen til at gå ind i mange forskellige roller: mennesket er ensbetydende med en række færdigheder til at betjene sig af snart en computer, snart en walkman, snart et gammeldags TV, alt sammen noget som underholder og spreder i stedet for at samle om grundoplevelser.

Otto Pankok, *den barmhjertige samaritaner*, 1933-34.

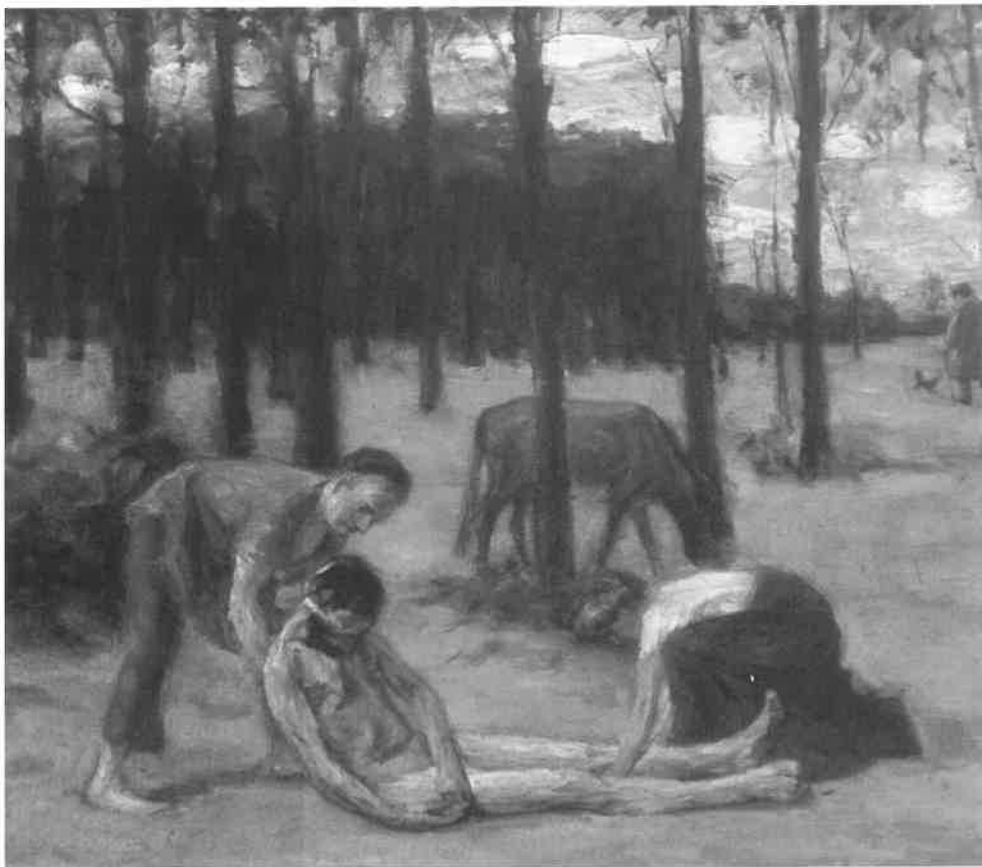
Alt i alt betyder teknologien, pluralismen, den svage velfærdsstat og underholdningsindustrien, at vi igen må tænke over vor moral, for den gamle slår ikke til.

Etikkens grundlag

Al etik grundlægges i den sociale livspraksis, dvs. i det nære samfund, i familien, mellem venner, ud fra arbejdsfællesskaber. Her hvor man er tæt på hinanden, kan ingen løbe fra pligten til at tage den gensidige afhængighed alvorlig: mit liv afhænger af dit liv og omvendt. (Måske spekuleres der alt for meget i »rettigheder« i vore dage, nemlig før man har indset, at »pligten« til at hjælpe hinanden kommer først).

Når vi lever tæt sammen, har vi magt over hinandens ve og vel, men denne magt kan man stilles til ansvar for, og her melder etikken sig – i ansvaret, pligten til at svare for sine handlinger.

Det centrale etiske spørgsmål er da, hvordan man kan forvalte sit ansvar ret, og det får man at vide ét sted fra: i visionen af »et godt liv«, en vision vi alle dag ud og dag ind bygger videre på. Det gode liv, fælles for alle, finder vi frem til, når vi ser, hvad der var godt og ondt i vort eget liv, og det viser sig, at mange kan blive enige om det basale: at der skal kærlighed til, at livet visner uden medfølelse, at arbejde som sætter vore evner på prøve er godt, at man kan handle ondt af mangel på fantasi.

Max Liebermann, *Den barmhjertige samaritaner*, 1911.

Fortæl om dine nære livserfaringer og du finder en vision af det gode liv, al etiks begyndelse og ende.

Kristen etik

Der findes kristne fællesskaber, hvori en kristen vision af det gode liv skabes, først og fremmest de mange kristne menigheder, men i mangt og meget er den kristne vision fælles for alle, f.eks. i troen på at livet er godt (for det er skabt af Gud, vil den kristne sige).

Livsløst, mod på livet, sans for at livet lykkes for den enkelte og mellem mennesker – det hører til almindelig visdom og etik. Men kristendom siger somme tider noget særligt, som alle burde lægge sig efter, altså en sandhed som burde være fælles, men sjældent er det.

Jeg tænker på Jesu egen etik, hvori kærlighed til ikke blot næsten, men også fjenden spiller en central rolle. Eller man kan nævne omsorgen for den fattige, den grundlæggende solidaritet og medfølel-

se. Mange vil hævde, at fjenden skal bekæmpes, ikke elskes (det første en »elskelig« fjende vil gøre er at slå ihjel). Lige så mange mener, at enhver bør satse på selvhjælp, hvorfor nogle må være mere fattige end andre.

Kort sagt kan man kalde Jesu etik en forbilledlig etik, der bør fungere stedfortrædende for alle, dvs. alle burde sige ja til den, og indtil de faktisk gør det, må de kristne på alles vegne praktisere den.

Kristendom beriger altså i bedste fald den fælles vision af det gode liv.

Anvendt etik

Kært barn har mange navne, også etik-barnet, der i praksis lever under navne som »anvendt etik«, »praktisk moral«, »material (dvs. indholdsfuldt) etik« osv.

Efter at etik af simpel nød er kommet på mode, ser det ud til at næsten enhver menneskelig virksomhed forlanger »so ein Ding«. Tidligere talte man om familie-etik, seksual-

etik, politisk etik og lignende, nuomstunder har man også erhvervs- eller virksomhedsetik, bioetik, fremtidsetik og meget mere. Der er salg i etiske regelsæt, men sagen er lidt tvetydig.

I værste fald magter man ikke mere at skelne mellem moral og moralisme, når alt skal forsynes med en etik. Moralisten gør jo alt til et spørgsmål om moral, alt lige fra skatelovgivning til vejret, fra abort til uddannelsesvalg, intet går ram forbi, og derudover har moralisten en kedelig hang til at pådutte andre sin egen moral. I stedet bør man indse, at der findes mange områder i livet, som ikke skal underlægges moralsk regulering, f.eks. et menneskes livsforventninger så længe de ikke griber ødelæggende ind i andres liv. Nogle har meget mod på livet, andre ikke, men det er ikke et moralsk problem. Og hvad jeg måske ikke selv tør gøre, behøver jeg ikke hindre andre i at gøre, for så vidt de ikke skader mig.

Det tvetydige ved kravet om anvendt etik kan også være, at man i virkeligheden kun ønsker at få sin virksomhed legitimeret over for omverdenen, ikke for at forbedre sin praksis, men blot for at synes så godt som muligt.

Der ligger også en fare i, at hvert livsområde får sin moral, uden at nogen spørger om det fælles, der trods alt skal til, før et helt samfund kan fungere. Hver sin etik!

Fremtidsetik

Noget nyt i vor tid er sansen for, at vore handlinger har langtidsvirkninger, vi ikke kan overskue, det gælder især områder som ressourceforbrug og bivirkninger af teknologier, både biologisk og kosmologisk. Vi véd, hvor truet både menneskeslægt og klodens liv er.

Etikkens opgave er da at formulere regler for forsvarlig indgriben i fremtiden for andre end én selv, noget man forhen yderst sjældent tænkte på. En etisk grundregel måtte være: ingen har ret til at handle sådan, at livet for kommende generationer i væsentlig grad trues! På simpel dansk: vi har ingen ret til at leve på bekostning af endnu ufødte generationer. Derfor bør man altid gøre konsekvensberegninger ved indførelse af ny teknologi, ja, måske endda standse enhver form for teknologi, hvis følger står hen i det uvisse. Som det ofte er sagt: alt hvad man kan gøre, bør man ikke gøre, før man ved, om det kan forsvares.

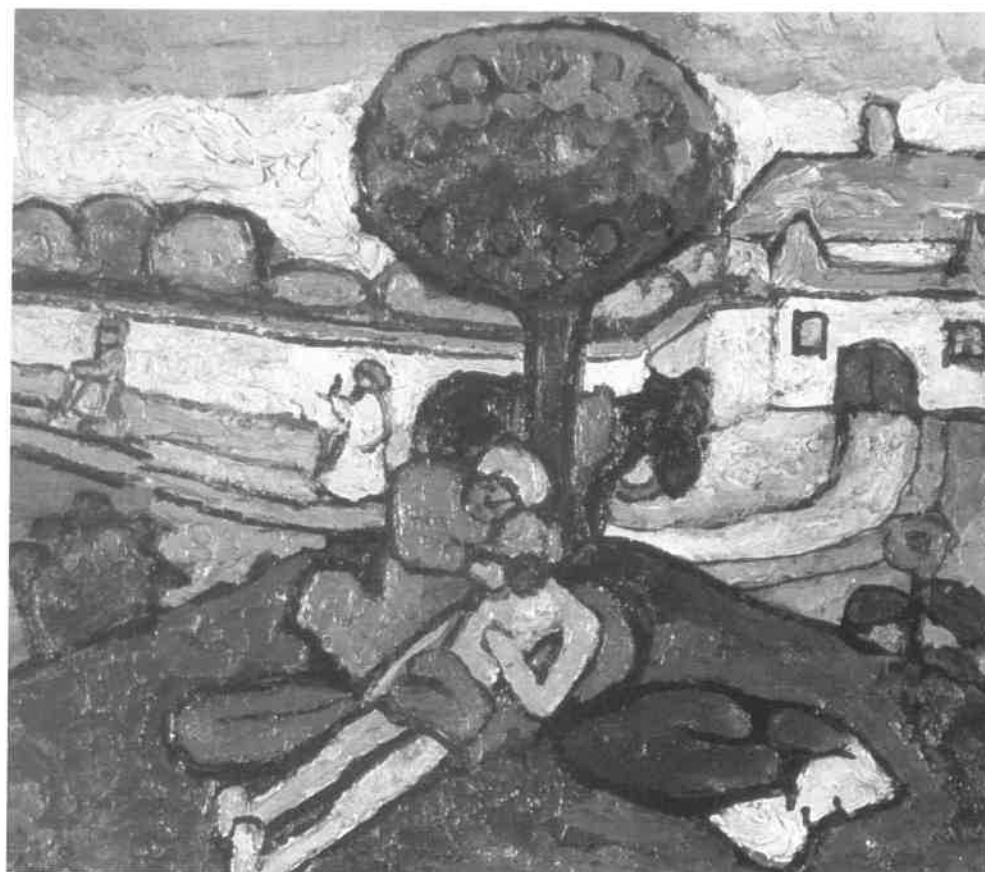
Bogstavelig talt kan forhandlinger med uændede fremtidsvirkninger være uansvarlige. Tænk på hvordan indgreb i menneskets kønsceller kan vise sig at få fatale følger om til tre generationer. Ønsker nogen til den tid at finde de ansvarlige, lader det sig ikke gøre, da de for længst er døde og borte. Og en handling, som ingen kan svare for, er simpelthen uansvarlig.

En fremtidsetik fordrer fantasi (dumhed er umoralsk, hvis den skyldes fantasiløshed, mangel på evne til at forestille sig tingene anderledes). Det særlige ved vor tids fremtidsetik er, at den stilles over for et radikalt enten/eller: klodens overlevelse eller tilintetgørelse. Vi véd, at vi har midler i hænde, som kan sende jorden ind i intetheden lang tid, før den naturligt ville gå til grunde.

Fjernetik

Næsten al etik i fortiden har tænkt ud fra de nære relationer: i familiens skød, mellem venner, ansigt til ansigt, og sandt nok grundlægges al moral her, hvor handlingerne får mærkbare følger, og hvor holdninger binder os til et ansvar.

Men vi omgås også mere og mere hinanden i forhold, hvor der skyder sig afstandsskabende led ind mellem person og person. Sådan har det altid været, da mennesker indbyrdes jo ofte forbindes i fælles interesse, arbejdsforhold, middelbare sager. Det særlige i dag er enkelt sagt, at

kloden har fået præg af en landsby: på trods af, at jordens befolkning er spredt ud over hele kloden, kan den enkeltes handlinger få følger for andre på den anden side af kloden. Vi er forbundne med hinanden trods fjernheden, f.eks. når vi køber varer i Irma eller Brugsen, varer som er fabrikeret af råstoffer hentet langt borte, og derved støtter eller modarbejder vi et fjernt lands befolkning, da markedsøkonomien forbinder os.

Medierne bringer os også på nærmeste hold af hinanden, skønt vi aldrig mødes ansigt til ansigt. Vi påvirkes dybt af hinanden via mellemlid, f.eks. ved skiftevis at forblive konfronteret med andres overflod eller elendigheder.

Nutidens mennesker er slet rustet til at tage fjernrelationerne etisk op. Den primitive reaktion viser sig enten i en bevidstløs begejstring for de teknologiske samfærdsmidler eller i en modsvarende demonisering af al teknologi, som arrangerer fjernt-

fik, men der er behov for afbalancerede etiske skøn, en slags gylden middelvej, hvor man udnytter de bedste og modvirker de værste sider af teknologien.

En almindelig dansker har i de sidste to generationer fået udvidet sin livshorisont helt fantastisk, også geografisk, en ubetinget berigelse af det gode liv. På den anden side overskyldes han af indtryk af alverdens elendighed, den kommer via TV ind i hvermands stue og avler måske en vis kynisme og menneskefjendskhed, da ingen enkelt jo kan løse alverdens problemer, men højst pådrage sig permanent dårlig samvittighed og dårlige nerver ved tanken om eget vellevned.

I denne situation kan man naturligvis godt trække en gammel travert ud af stalden: elsk din næste, dvs. dine nærmeste, og bild dig ikke ind, at du kan frelse verden, elske menneskeheden. Sandt nok, men da vore handlinger i dag virker ind på vor fjerne næste, som vi aldrig

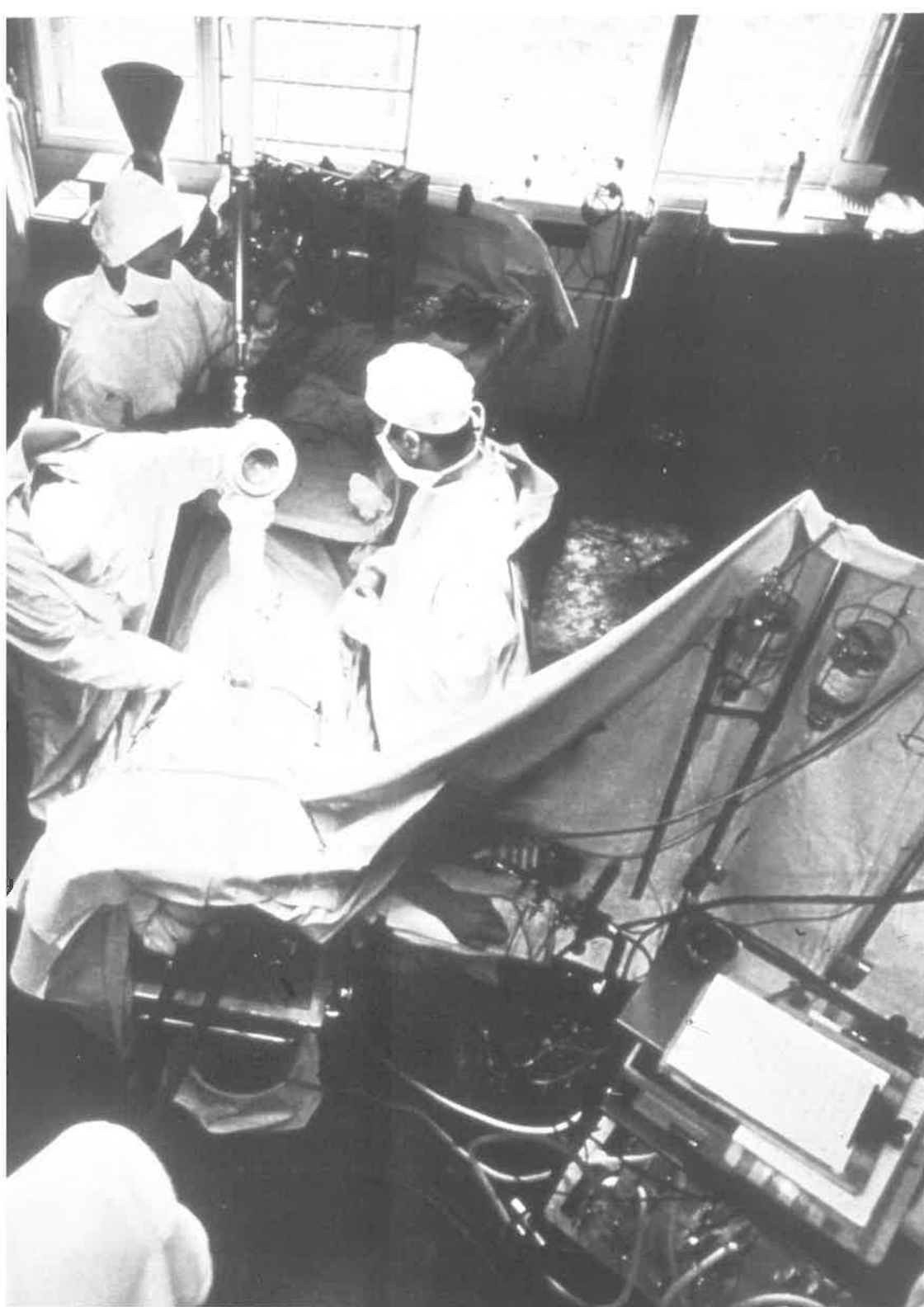
møder ansigt til ansigt, bør vi også etisk få skik på fjernetikken i dette forhold.

Erhvervsetik

Noget nyt er virksomheders hang til at få sig en etik, alene af den grund at varerne sælges mere effektivt, hvis de også tjener et etisk anliggende, der kan betale sig at være etisk.

Nu må man skelne mellem erhvervsetik, som går på markedsøkonomien, og virksomhedsetik, der normalt fokuserer på personalepolitik, og det sidste er ikke så nyt som det første.

Det paradoksale er, at man i en liberal markedsøkonomi normalt kun finder én god etisk regel: du skal tjene så mange penge som muligt, ellers er du en dårlig erhvervsleder! Profitmaksimering, dét er den gyldne regel. Og bag ved ligger som regel en simpel nyttemoral, der går ud på, at virksomheden jo tjener den enkelte forbrugers egen interesse i at få dækket en række mere eller

felt, der kaldes humangenetik, værkstedet for den medicinske teknologi. Først er der de mange undersøgelser af fostre, den såkaldt prænatale diagnose, som kan afsløre sygdomme hos ufødte børn, således at man i givet fald kan komme fødslen i forkøbet ved provokeret abort. Dernæst har man udviklet en række tekniker til forbedring af kunstig befrugtning, idet man går omvejen over befrugtning af ægceller i petriskåle. Endelig er der den egentlige genteknologi, dels kloning, en teknik til frembringelse af genetisk ensartede individer, tvillinger, trillinger, firlinger osv., dels genterapien, som består i at føre organmateriale fra et individ til et andet (eventuelt på tværs af artsgrenser).

Dette felt rummer et ual af etiske problemer, gamle (om abort) såvel som nye (om forskning med befrugtede æg), lad mig blot skitsere ét problem: hvad skal man sige om den nævnte forskning i befrugtede æg? Skal man tillade forskning på befrugtede æg indtil 14 dage efter undfangelsen (som i Sverige)? Vejene skilles, da nogle argumenterer nyttemoralsk andre principielt ud fra menneskelivets begyndelse. Det kan jo komme andre til gode i fremtiden, hvis forskningen får held til at helbrede Parkinsons syge ved at bruge fostermateriale til indføring i et andet menneskes syge hjernevæv, nytten er ubestridelig i dette tilfælde. Omvendt må man overve-

mindre elementære behov (føde, klæder, tag over hovedet, for ikke at tale om mere kunstigt skabte behov, og hvem kan snart skelne klart mellem naturlige og kunstige behov?).

Paradokset består altså i, at en virksomhed, der skal tjene penge, det er dens gode moral, også vil have en anden mere socialt orienteret moral, som normalt går ud på, at man kan tjene sine penge mere eller mindre moralsk, af-

hængigt af så mange ting såsom nænsomhed over for miljø, ansvarlighed over for kunderne, patriotisme, en forsvarlig livsstil osv.

Der findes ganske få virksomheder, som bevidst tjener penge på en konsekvent økologisk produktionsmetode, men de er sjældne fugle. Almindeligvis består erhvervsetik i en omhyggeligt kalkuleret balancering mellem det moralske hensyn til hen-

holdsvis kapitalen og kunderne, verden vil bedrages, også etisk.

Medicinsk etik

Det er sagt, at den medicinske etik har reddet al etisk overvejelse i vore dage, for de medicinske teknologier har tvunget os til at komme ned på jorden og tænke konkret over grænserne for vækst i brugen af helbredelsesmidler.

Groft kan man skelne mellem tre områder i det

Fra filmen »Jesus fra Montréal« af Denys Arcand.

je, om ikke det foster der undfanges allerede er et muligt menneske fra første øjeblik, så forskning med befrugtede æg skal sidestilles med forskning med mennesker, og hvor har man så formuleret fosterets rettigheder? Intetsteds foreløbig.

Det er interessant at se, hvordan vejene skilles i den nordiske debat om disse spørgsmål. Folk, som argumenterer »rent humanitært«, uden at skele til kristendom, lægger ofte vægt på, at fosteret først udvikler det basale hjernevæv omkring 14 dage efter undfangelsen, altså grundlaget for bevidsthedsliv, og da bevidsthed er betingelsen for at være menneske, må man gerne forske i de befrugtede æg før da, de er nemlig endnu ikke menneskelige. Disse folk er indstillet på at tænke på fosterets udvikling i grader, mod mere og mere menneskeligt liv. Andre forskere, som hælder mere til kristne anskuelser, lægger mere vægt på, at fosterets liv er menneskeligt fra første øjeblik, man er ikke villig til tænke i grader, men sætter livets absolutte begyndelse ved undfangelsen.

Alt i alt er det dog slående, hvor ensartede argumenterne er, hvilket taler for, at horisonten endnu er fælles i de grundlæggende livsspørgsmål.

Fra etik til religion

Bliver den næste kulturbølge religiøs? Noget tyder på, at etik fører til religion, for ikke at sige kristendom.

Det er nemlig næsten umuligt at argumentere sig frem til god etik, det gode liv, for et eller andet sted støder man på en grænse, hvor det gælder om at opleve livet som »helligt« eller mennesket som »ukrænkeligt«, uden at man sådan nærmere véd hvorfor det er sådan.

Har unge mennesker ikke i barneårene fået indpodet denne grundrespekt for menneskeliv eller liv overhovedet, svæver al se-

nere etik i luften, en etik som binder mine handlinger, en etik som får mig til at udføre handlinger i livets tjeneste uden at jeg kan give gode grunde dertil på mere intellektuel vis.

Kort sagt, uden opdragelse ingen moral, uden en indskoling af respekt for livets egen hellighed ingen etik. Noget taler for, at man fremover må interessere sig mere for dette religiøse grundlag under al etik. En følge heraf må

være, at man med god samvittighed kan »indoktrinere« unge i god moral, lægge en grund for livsrespekt, blot den indebærer villighed til senere at tage kritisk stilling til, hvad der måtte følge heraf. Etik er til for at tage livet af al snæver moralisme, etik er både religiøst og fornuftigt funderet.

Hvad er etik?

Af højskoleforstander, cand. theol. Henning Nørhøj

Etik kan defineres som læren om det gode eller det gode liv – og hvordan dette virkelig gøres i forhold til andre mennesker.

Problemet er så ofte, hvordan etik skal forstås i forhold til moral.

Egentlig er grundbetydningen den samme, men det er praktisk at bruge begrebet moral som betegnelse for de regler for livsførelse eller det normsæt, som er udtryk for en bestemt tids- og kultursituation. Begrebet moral dækker over den kendsgerning, at vi altid er henvist til at skulle tolke, hvad der er det gode, det rette, det sande.

Den etiske »topnorm« er, at du skal elske din næste. Det er en absolut fordring, der er uafhængig af tid og kultursituation. Denne etiske regel må vi anse for selvindlysende. Men det er så i den givne situation, at det bliver nødvendigt at tolke denne etiske fordring og omsætte den i praksis. Enhver tolkning bliver selvfølgelig også ensbetydende med en nedskrivning eller reduktion af fordringen om kærlighed til næsten. Og det hedder moral. Spørgsmålet er så, om der ikke findes en eller anden sikkerhed eller et eller andet grundlag for, hvad der er godt. Måske kan Luther afklare, hvad det drejer sig om: »Naturen lærer, hvad kærligheden gør«. Dvs. at fra det grundvilkår, som vi lever

under, og som det ikke står til os at ændre, nemlig at den enes liv er forviklet med den andens, får den etiske fordring sit indhold. Den etiske fordring brydes som gennem et

prisme af alle de forskellige forhold, hvori vi står til hinanden. Menneskers liv er forviklet med hinanden.

Lignelsen om den barmhjertige samaritaner i Lukasevangeliet 10,25-37

er en illustration af fordringen. Lignelsen formåner tilhøreren til at blive som samaritanen. Situationen krævede barmhjertighed – og samaritanen handlede som situationen

Beirut, Libanon 1976 (Foto: Francoise Demulder).

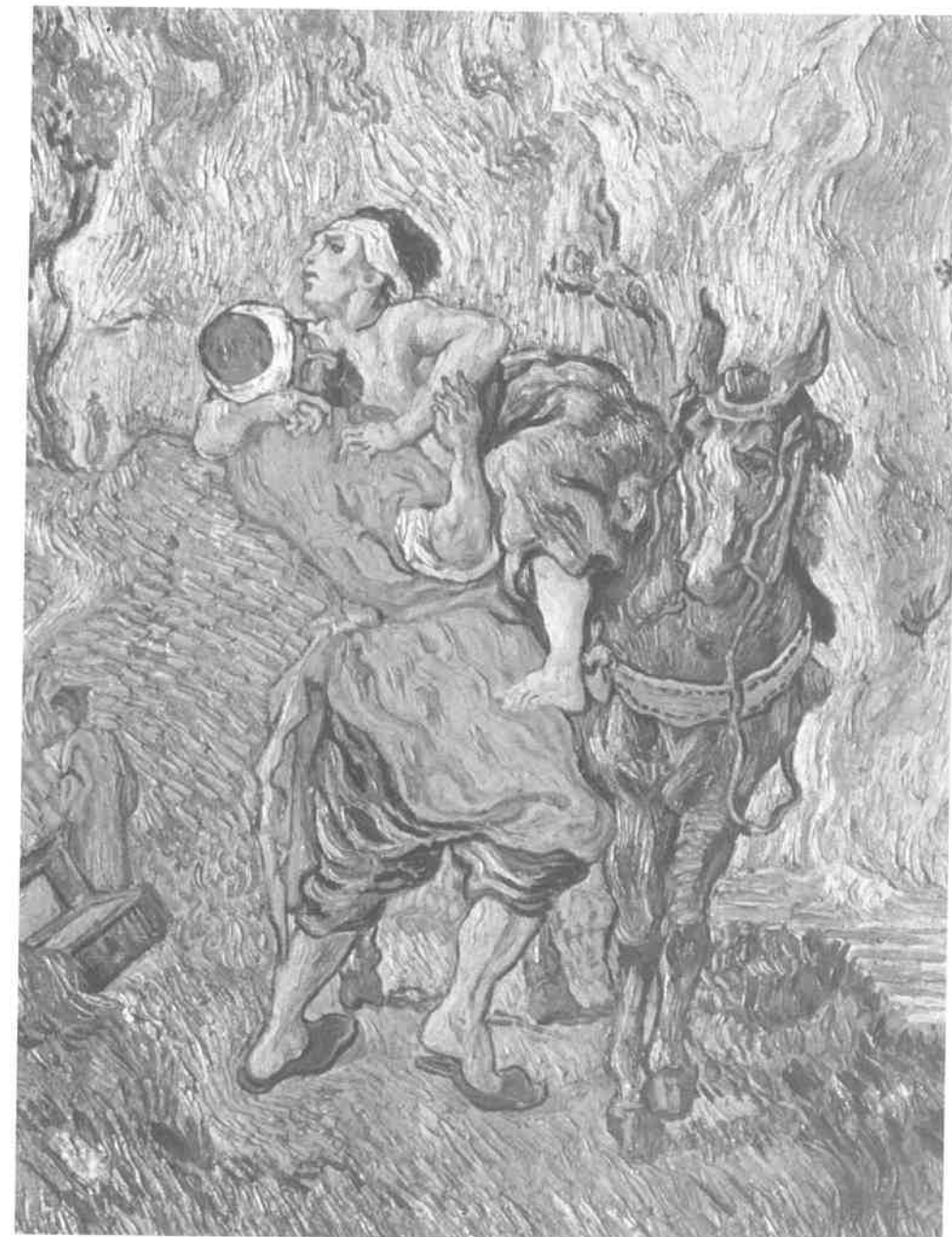
*Den barmhjertige samaritaner.
Maleri af van Gogh (1890).*

fordrede. Således fortæller lignelsen både om menneskelivets vilkår og muligheder.

»Elske sin næste som sig selv, det kan intet menneske gøre, undtagen hvis han gør det. Fordi det bliver givet ham at gøre det. Samaritanen hos Lukas handler som han gør, ikke for at opfylde loven, men fordi han er værgeløs over for den tilstand, hvori den udplyndrede befinder sig. Der er ingen plads til bagtanker eller beregninger. Virkeligheden har taget magten over ham. Hvad han gør, gør han fordi han ikke kan lade være. Sådan er verden skabt, at spontane livsytringer får ting til at ske og får mennesker til at være til for hinanden. Anderledes kan historien næppe forstås.«
(Knud Hansen).

Bibelsyn

Bibelsyn drejer sig ikke alene om den måde, man vil læse bibelen på, men også om det, man bruger den til f.eks. i etiske spørgsmål. Og derfor drejer bibelsyn sig om den *autoritet* man bør og vil tillægge bibelen som »Guds ord«. Vi står i dag over for flere forskellige bibelsyn. Der argumenteres for et fundamentalistisk, et konservativt bibelsyn over for et bibelsyn, som har sin baggrund i en historisk-kritisk metode. Det konservative bibelsyn har ordene fra 2. Tim. 3,16 som sin basis: »Ethvert skrift, som er indblæst af Gud, er også gavnligt til at belære, til at rettesætte, til at genoprej-

se, til at optugte i retfærdighed, så at Gudsmennesket kan blive fuldt beredt, vel skikket til al god gerning.« Det betyder, at bibelens hovedsigte er at vejlede mennesket i dets tro, lære og liv. Biblen skal altså læses som den er ment, nemlig som Guds ord. Bibelen er ikke ufejlbarlig mht. dateringer og historiske oplysninger. Men i trosspørgsmål er den ufejlbarlig. Det tilsvarende gælder selvsagt også bibelens etiske vejledninger. De har til enhver tid autoritet som Guds ord. »I Bibelen har et menneske en tryk og sikker ba-

sis for at vide, hvad der er ægte kristentro.«
(Peter Legarth i BIBEL-SYN, Kbhvn. 1985).

Det bibelsyn, der har den historisk-kritiske metode som sin baggrund, tager vores nuværende kulturelle situation alvorligt som en uomgængelig forudsætning for forståelsen af den bibelske tekst. Den bibelske tekst skal forstås ud fra sine egne forudsætninger. Med det værktøj vi i dag har i hænde i form af historisk viden, sproglige metoder m.m. skal vi prøve at afdække den bibelske tekst så godt som mu-

ligt for at denne teksts anliggende kan komme klart frem til vor tids mennesker. Den historisk-kritiske metode er en afgørende forudsætning for, at vi kan se de bibelske skrifter som udtryk for menneskers forsøg på at tyde deres liv og give sprog til Guds åbenbaring. Dvs. at bibelen er skrevet af mennesker og er derfor ikke Guds ord som bog eller som skrift. De mange skrifter i bibelen er blevet til igennem en lang historisk proces. Det er bibelens menneskelige side, som den historisk-kritiske arbejdsmetode kan afsløre

for os. Men samtidig indeholder disse skrifter noget, der kan blive så tvungende og afgørende og befriende for min livsforståelse, at jeg må kalde det Guds ord. Det betyder da, at det er selve *modtagelsen* af ordet eller *mødet* med ordet, der gør bibelen til Guds ord. Men så spiller netop min situation en afgørende rolle for forståelsen – og det gælder netop også bibelens etiske fordring.

Lad os prøve at se på et eksempel. To læger skal afgøre, om det er farligt at foretage en abort, dvs. om det lægeligt, medicinsk kan godtgøres, at dette indgreb betyder en fare for kvindens liv eller ikke. Her drejer det sig om nogle kendsgerninger, som der kan argumenteres for på et rent fagligt og videnskabeligt grundlag.

De implicerede parter, kvinden og hendes mand står i en situation – efter at alle kendsgerninger er lagt for dagen – hvor de skal tage stilling til, om det er *moralsk rigtigt* at gennemføre en abort. Det betyder altså en stillingtagen til, hvilken handling de er forpligtet til at gøre – og hvordan denne handling kan begrundes som en rigtig handling.

Begrundelsen kan så enten findes i bibelen, hvor der netop findes sådanne vejledninger eller bud. Man kan således argumentere imod fri abort ved at pege på det 5. bud: »Du må ikke slå ihjel.« Den anden mulighed er selv at fortolke, hvad det vil sige netop i denne si-

tuation, at en andens skæbne er i min hånd. Kan familien f.eks. magte at give et multihandicappet barn en menneskeværdig tilværelse? Hvad betyder det f.eks. for de andre børn i familien? osv. osv.

Den første begrundelse, nemlig den bibelske, der siger at man ikke må slå ihjel, at liv er helligt og ethvert menneske er en Guds skabning og skabt i Hans billede, giver den handlende en tryghed og vished ved at følge en etisk norm, som regnes for ensbetydende med Guds vilje. Dette er altså en tro på, at det bibelske norm-sæt uden videre har en autoritet i enhver kulturel, samfundsmæssig og menneskelig situation.

Den anden måde at begrunde sin handling på,

nemlig at vi er nødt til at tage en afgørelse ud fra vores egen tolkning af, hvad situationen kræver, medfører naturligvis en dyb usikkerhed mht. afgørelsens rigtighed. Men dermed gives der også den handlende et afgørende ansvar for afgørelsens konsekvenser.

Hvad er et valg?

Ifølge den danske filosof og teolog K.E. Løgstrup er der forskel på valg/beslutning og afgørelse. I valget er man situationens herre, mens afgørelsen er stærkere end vi. I valget bliver overvejelsen bragt til afslutning, for at man kan komme videre. Man kan ikke blive stående i overvejelsen. Beslutningen kan man selv tage initiativet til, medens afgørelsen er

herre over een, siger Løgstrup. »Man tager en beslutning, men stilles i en afgørelse.« En afgørelse kan ikke gøres om. Den har en skæbnesvanger betydning. Løgstrup understreger imidlertid, at det ikke er sådan, at nogle situationer er valg og andre er afgørelser. De samme situationer kan tages enten som valg eller som afgørelser.

Vi vil dernæst se på, hvordan vi i et undervisningseksempel kan illustrere den etiske problematik.

Som eksempel anvendes den 2. film i Krzyszofs Kieslowskis DEKALOGEN.

Du må ikke misbruge Herrens din Guds navn

Tema: Fra det moralske synspunkt er sandheden det rette valg, men ikke altid det gode.

Et undervisnings-eksempel.

I efteråret 1990 kom den polske instruktør Krzysztof Kieslowskis filmværk DEKALOGEN på det danske marked. Filmene – for der er ti – er lavet over bibelens 10 bud (på græsk: DEKALOG). Det interessante er imidlertid, at disse film bruger de 10 bud til at fortælle en række historier om, hvordan menneskers liv griber ind i hinanden, om ansvar og skyld – og om hvordan det gode og rette aldrig er noget entydigt.

Filmene, som hver varer ca. en time, er en oplagt mulighed for den kirkelige undervisning. De skaber debat, fordi de aldrig præsenterer færdige løsninger og de »rigtige« svar. De viser ægte menneskelige problemer, som så at sige »suger« tilskueren med ind i handlingen og udfordrer til engagement og stillingtagen. Filmene er bedst til unge/voksne, mens jeg nok vil finde det betænkeligt at anvende dem til børn under konfirmationsalderen. Vi skal i det følgende se nærmere på DEKALOG 2.

Filmens handling

Filmen viser os et lidt trist forstads kvarter i Warszawa, som i øvrigt går igen i de fleste af de andre film. Vi føres ind i en ældre læges lejlighed. Det hele er lidt gammeldags i den ikke ret store lejlighed. Der er portrætter fra mellemkrigstiden, en ældre kogeplade. På et bord finde vi en række godt brugte pi-

ber. I billedernes rammer er der i hjørnerne stukket små fotos ind af en ung mand og kvinde med to børn.

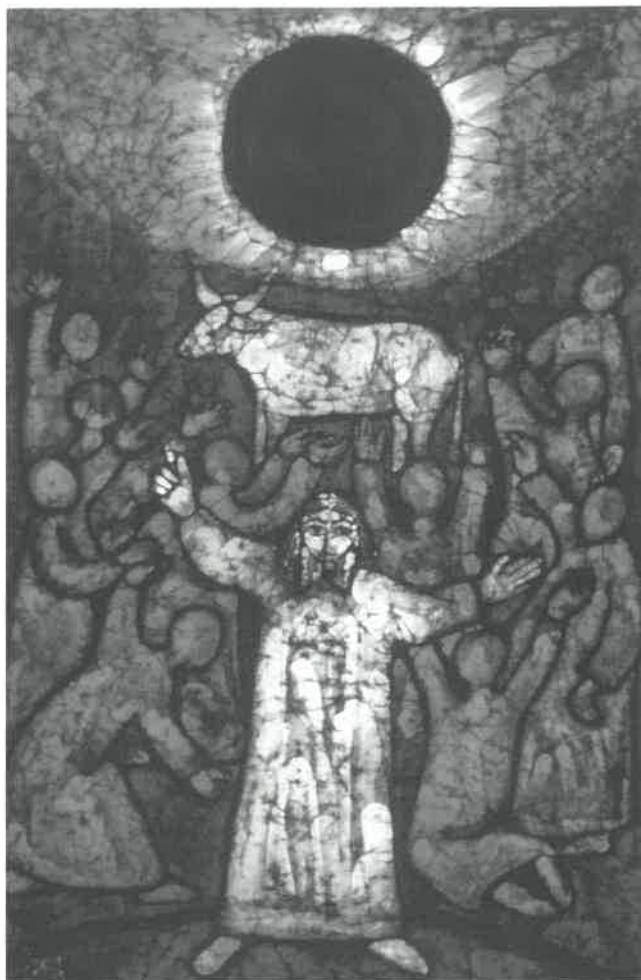
Overlægen, som bor her, er 65 år. Hans ansigt røber et menneske, der kræver meget af andre, men også af sig selv. En del af hans lejlighed er en vinterhave med kaktusser, som han omhyggeligt plejer.

I opgangen står en af beboerne, en kvinde, ved vinduet og ryger en cigaret. Lægen går forbi hende på vej ned efter mælk og rundstykker. Hun har ikke overtøj på, har spinkle, fine skuldre. Det er nu de to menneskers veje, der i filmen kommer til at krydse hinanden.

Hendes mand ligger for døden på overlægens hospital med en uhelbredelig kræftsygdom. Hun venter et barn – men med en anden. Dør hendes mand, vil hun beholde barnet – ellers vil hun have en abort. Hun vil have et svar her og nu – for det haster! Derfor opsøger hun nu hospitalets overlæge, som bor i samme boligblok. Hun opsøger ham både privat og på hospitalet, for at få et klart svar på, om hendes mand vil overleve eller ikke.

Overlægen afviser imidlertid hendes pres på ham – også selv om han kender sagens sammenhæng. Følgende er den scene, hvor kvinden, Doro, trænger ind på overlægen.

- Jeg kan tåle at høre sandheden. Sig til mig: han

dør, så jeg ved det. Jeg vil gøre alt, hvad jeg kan for ham.

Asken fra cigaretten falder på gulvet.

– De kan intet gøre, kun vente.

– Hvis De vil høre på mig lidt endnu, skal jeg fortælle Dem hvorfor, jeg må vide det.

– Ja, værsgod!

– Jeg har aldrig kunnet blive gravid. Det er jeg nu. Tre måneder henne. Det er ikke min mand... Hvis jeg får det fjernet, vil jeg ikke have en chance for at få børn mere. Men hvis min mand bliver rask, kan jeg ikke føde det barn. Faderen er en mand, jeg holder meget af. Jeg ved ikke, om De ved det... Det er muligt at elske to samtidigt. – Hans chancer for at blive rask igen er ringe. Chancerne for at overleve og vegetere resten af livet er større, ca. 15 procent ifølge lægevidenskaben. Men jeg har set temmelig mange mennesker leve, skønt de egentlig skulle dø, og mange, der døde uden grund.

Dorota slukker længe og metodisk cigaretten i tændstikæskan. Et antal svovl blusser op med en kort, stærk flamme.

– Skal han have at vide, at det er hans barn?

Dorotas ansigt blusser op i »et bittert smil«, som novelleforfatterne plejer at kalde det.

– Selvfølgelig ... De er kun i stand til at regne den ud. Også De...

– Jeg ved, at mennesker er indforstået med alt. Undertiden...

– Der er ting, man ikke

kan gøre mod et menneske ... som man elsker ... som skal dø ... Tror De på Gud?

– Ja.

– Jeg har ikke nogen, jeg kan spørge...

Dorota går sin vej uden at sige farvel.

Overlægen ser op på billedet af børnene, som spiser is. Han rejser sig og lægger servietten over buret. Kanariefugl er lige begyndt at synge.

Overlægen føler sig imidlertid mere og mere under pres fra Dorota. Til sidst giver han efter og erklærer, at manden snart vil dø, også selv om han ikke har nogen som helst garanti eller belæg for det. Men et barn er blevet reddet – og derfor må sandheden vige.

Dorota går, uden at genere sig det mindste, igennem hos sekretæren og åbner heftigt døren til overlæ-

gens kontor. Overlægen afbryder midt i et ord, sekretæren rejser sig med en følelse af ikke at have gjort sin pligt. Overlægen henvender sig først til hende.

– Jeg vil godt tale med fru Geller alene.

– Det er ikke nødvendigt. Det vil blot tage et sekund.

Hun ser overlegent overlægen ind i øjnene.

– De ville ikke fælde en dom over min mand. Men jeg ønsker ikke, at De skal have god samvittighed. De har fældet en dom over mit barn.

Overlægen henvender sig igen til sekretæren.

– Jeg bad Dem lade os være alene.

– Om en time får jeg barnet fjernet.

– Gør det ikke.

Dorota stopper.

– Hvad mener De?

Overlægen kan vanskeligt få sagt, hvad han har besluttet sig til at sige.

– Han dør.

– Hvor ved De det fra?
– Metastaserne breder sig stadigt hurtigere. Han har ingen chance.

– Sværg på det!

Overlægen tier.

– Sværg!

– Gud er mit vidne.

Imidlertid overlever Andrzej, Dorotas mand – og får at vide, at Dorota og han skal have et barn. Hans glæde ved at have fundet livet igen og over barnet går så at sige i ét.

Filmen indeholder ud over de nærværende uddrag en række gode replikker og passager, som er velegnet til samtale. Problemet i filmen er kom-plekst.

– Er det muligt at skjule sandheden?

– Er løgnen etisk for-svarlig?

– Hvem er overlægen – en kristen?

– Hvordan er Dorotas og overlægens liv forviklet i hinanden?

– Hvordan skal vi bedømme personernes etiske afgørelser i lyset af en kristen forståelse af det gode?

En nærmere beskrivelse af DEKALOGENS 10 film findes i KIRKENS UNDERVISNING 1990/3. Manuskript til DEKALOGEN findes som ROSINANTE PAPERBACKS 1990.

Den har aldrig levet...

Af biskop Henrik Christiansen

*Straks efter min overtage-
else af bispetjenesten
i Aalborg Stift i 1975
sammenkaldte jeg re-
præsentanter for folke-
skolen, seminarier,
præster og menigheds-
råd og fra det kirkelige
børne- og ungdomsar-
bejde med henblik på
at iværksætte en stifts-
baseret kirkeskole.*

FDF/FPF fremkom samti-
digt med et formeligt for-
slag til en lov om kirkesko-
le. Da dette forslag frem-
kaldte en voldsom kirke-
politisk debat, styret af
dengang toneangivende
kredse, som var af den op-
fattelse, at folkekirken
som sådan ikke skulle be-
fatte sig med undervis-
ning, men at kristendoms-
undervisning alene skulle
være folkeskolens sag,
valgte jeg ikke at gå vide-
re med mine planer om en
kirkeskole, men i stedet at
etablere et stiftsudvalg for
den kirkelige undervis-
ning i Aalborg stift under
mere beskedne former,
men måske med en bedre
gennemslagskraft og i
hvert fald uden store kir-
kepolitiske armbevægelser.

Grundlaget blev lagt
ved drøftelser i et lille ud-
valg med et par repræsen-
tanter for henholdsvis
præster, menighedsråds-
medlemmer, lærere og
medarbejdere i de folkekir-
kelige børne- og ungdoms-
organisationer.

Vi skitserede et forslag
til retningslinjer for et
stiftsudvalgs arbejde og
opsatte en liste over poten-

tielle medlemmer af udval-
get.

Stiftsudvalgets op- gaver skulle være:

1.
Hvert år at iværksætte et
eller flere kurser med det
formål at dygtiggøre til en
kateketisk indsats i sogne-
menighederne til hjælp bå-
de for hjemmene og sko-
len og for de forskellige
grupper, hvor der sigtes
på en kirkelig undervis-

ning af børn og unge, båd-
e de organiserede og de
uorganiserede. Et tæt sam-
arbejde med præster og
menighedsråd skulle være
fundamentalt i alle bestræ-
belserne.

Det kirkepædagogiske
eller kateketiske sigte var
afgørende. Det vil sige, at
alt arbejde med kirkelig
undervisning skal ske på
dåbspagtens grund med
det formål at kalde de døb-
te til levende fællesskab
med Kristus og hans kir-

ke, til glad og trofast med-
leven i gudstjenesten og
kirkens mission og diako-
ni, og til aktivt medansvar
for kirkens liv, lokalt og
globalt, således at det in-
derste i al undervisningen
er opfostringen til kristen
spiritualitet: gudstjeneste
og bønsliv og tjeneste for
næsten.

2.
At iværksætte kurser for
arbejde med særlige grup-
per: dåbsforældre, børne-
havefolk, ældre, unge
hjem m.v.

3.
Sammen med lokale og/el-
ler landsdækkende folke-
kirkelige børne- og ung-
domsorganisationer at væ-
re med til på alle planer at
fremme kirkelig undervis-
ning, helst i samarbejde
med seminarier, folkesko-
len og efterskoler og høj-
skoler.

4.
At støtte tilsvarende initia-
tiver, f.eks. Religionslærer-
foreningen, Kristelig Læ-
rerforening og Materiale-
centralens virksomhed.

5.
At anlægge studiesamlin-
ger med kirkepædagogisk
materiale til hjemlån.

Vi indbød derefter til et
stiftende møde med ca. 40
personer, der tilsammen
repræsenterede bredden
i såvel den kirkelige un-
dervisning som i den fol-
kekirkelige rummelighed,
ligesom naturligvis de for-
skellige kategorier af un-
dervisere og medarbejdere
var repræsenteret.

Stiftsudvalget, der løbende er blevet suppleret med nye, af biskoppen udpegede medlemmer, har så siden 1977 fungeret som biskoppens rådgivende og selvstændigt arbejdende nævn til fremme af de foran anførte formål.

I praksis har det fungeret således, at hvert års udvalgs møde har nedsat en arbejdsgruppe, som har tilrettelagt årets kurser.

Stiftskurserne har samlet fra 100 til 150 deltagere, jævnt fordelt over såvel præster som menighedsrådsmedlemmer og medarbejdere i det frivillige kirkelige børne- og ungdomsarbejde. Der er blevet afholdt et kursus om efteråret i stiftets østlige del og et kursus om foråret i den vestlige del.

Kursusprogrammet ser oftest sådan ud: et større pædagogisk foredrag om formiddagen og 6 til 10 arbejdsgrupper om eftermiddagen med emner hentet fra hele det brede spekter i den kirkelige undervisning og oplysning om menneskeliv og kristenliv med henblik på den kateketiske opgave.

Biskoppen er udvalgets formand. Sognepræst Kaj Mogensén, Hvidbjerg, har i de senere år været ansvarlig for kursernes tilrettelæggelse.

Foruden denne kursusvirksomhed har udvalget i årenes løb taget en række andre initiativer:

1. Det folkekirkelige familiearbejde, som med en særlig arbejdsgruppe har afholdt kurser med sigte på

familien og dens ansvar for formidlingen af den kristne tradition i gudstjeneste- og bønsliv. Lederen af denne afdeling er højskolelærer Jens Chr. Meldgaard, Horne ved Hirtshals.

I dette udvalgs regie har været ansat to konsulenter, som har været til rådighed som rådgivere for præster og menighedsråd i de her henhørende sammenhænge.

2. ad hoc kurser om et eller andet aktuelt område inden for den kirkelige undervisning.

3. Forbindelse til seminarier med henblik på pædagogiske kurser i seminariets regie.

4. Støtte til videre uddannelse af medarbejdere i kirkelig undervisning, både til

præster, menighedsrådsmedlemmer og medarbejdere i de frivillige organisationer.

5. Oprettelse og supplerung af materialesamlinger:
A) Konfirmationsforberedelsen
B) Leder-materiale
C) Materiale til kirkens børnearbejde og til dåbsforældre.

Endelig har udvalget installeret en afdeling for kateketisk litteratur i Stiftsbiblioteket, der findes i bispegården.

Stiftsudvalgets udgifter til kurser og de øvrige aktiviteter afholdes af stiftsfonden. Sidste år beløb udgifterne til kurser sig til 40.000 kr. og øvrige udgifter til undervisning og efteruddannelse til ca. 150.000 kr.

Stiftets menighedsråd har stedse rundhåndet bidraget til stiftsfonden, for-

mentlig fordi man indser, hvor vigtig opgaven er, hvilket jeg da også jævnlgt har fremhævet, ligesom jeg ved afslutningen af min tjeneste kan konstatere, at forståelsen for betydningen af den kirkelige undervisning i sognemenighedens eget regie er vokset støt.

De sidste fem år har vist, at der i vide kredse i den danske evangelisk-lutherske folkekirke er vilje til i stadig større udstrækning at virke for en egentlig kirkelig undervisning på dåbspagtens grund og med det sigte at opfostre alle de døbte i kærlighed til Kristus og hans kirke, til levende, aktivt medlemskab af den menighed, vi tilhører. »For den har aldrig levet, som klog på det er blevet, han først ej havde kær«.

Kirken - Skolen: 0 - 1

Af lærer, stud.pæd. John Rydahl

Der er nok engang kommet grøde i samarbejdet mellem folkekirke og -skole. Efter at have distanceret sig i forhold til hinanden op gennem 70'erne og begyndelsen af 80'erne har fronterne mellem præster og lærere i løbet af de sidste 5-6 år undergået en opblødning, så det igen er muligt at indgå i dialog med hinanden.

med kyshånd imod invitationen og fylder kirken til glæde for såvel præst, elever og lærere. Og i dag jubler de nye elever samt de gamle lærere over den samme historie om det nyfødte Jesusbarn og den tragiske skæbne, der overgik Bethlehems ihjelslåne drengebørn. Således har den historiske udvikling på få år ændret juleevangeliet til en god gyser med pædagogisk format.

På Statens Pædagogiske Forsøgscenter i Rødovre har man i perioden 1988-90 gennemført et ud-

viklingsarbejde, hvor der blev eksperimenteret med samarbejdet mellem præster og lærere. Resultatet af arbejdet, med bl.a. skitser af de gennemførte undervisningsforløb, foreligger i to rapporter. Disse kan med fordel bruges, som inspirationskilder, hvis man påtænker et samarbejde. Et af de gennemførte forløb, som omfattede skolens dansk, historie og samtidsundervisning samt kirkens konfirmationsforberedelse er siden blevet omarbejdet og indgår nu, som en lille del af

undervisningsmaterialet »På jagt efter virkeligheden 1-2« (Materialecentren 1991). I dette materiale er der oplagte muligheder for at præsten og læreren kan indgå i et samarbejde.

Konfirmationsforberedelsesperioden er en oplagt mulighed for at etablere et samarbejde mellem kirke og skole, da både præst og lærer her er i kontakt med eleverne, blot er det alt for sent i skoleforløbet. Kontakten kan med fordel for alle etableres helt fra skolestarten af. Skal dette imidlertid ske på initiativ fra skolens side, kommer kontakten generelt set til at begrænse sig til den ene gang, hvor kristendoms læreren med f.eks. 3. klasse beskæftiger sig med kirkerummet og -bygningen. At det forholder sig sådan skyldes primært den banalitet, at vi som skole er sikret kunder på forhånd. Hos os skal eleverne møde hver dag, og på den måde når vores budskab ud til alle. Skolen kan i og for sig klare sig inden for egne rammer og nøjes med at bruge præsten som gæstelærer på lige fod med erhvervslivets repræsentanter, den tidligere frihedskæmper, narkopolitiet osv.. Tror vi imidlertid på, at undervisningen kan beriges ved et tættere og hyppigere samarbejde, må der gøres noget. Og udspillet skal komme fra præsterne, som ved et sådant samarbejde kommer i kontakt med langt flere børn over et længere tidsforløb end via gudstjeneste, spejderarbejde og konfirmation. Samarbej-

Præsterne har udspillet - brug det!

Den politiske polarisering mellem parterne har for længst fortaget sig, og skolens kristendomsundervisning er faldet til ro i sin relativt nye form, som ikke-konfessionsbunden formidling. Det viser sig bl.a. ved, at lærerne, som i 70'erne primært var interesseret i at videregive historiske kendsgerninger, i dag har måttet dreje interessen over i også at tale om det religiøse i religionen. En spinkel historie fra mit eget sogn kan illustrere den ændring, der er sket. I begyndelsen af 80'erne afslog vi som skole stadig præstens invitation om at komme i kirke til jul. Dette primært af ideologiske grunde, men også fordi enkelte lærere, som havde prøvet sceancen kunne berette om præstens gruopvækkende fortællinger, der havde skræmt de små elever fra vid og sans. I dag tager vi

det kan uden videre give læreren et fagligt tilskud og præsten indsigt i en pædagogisk praksis, som vil kunne kvalificere konfirmationsundervisningen. Jeg tror tiden er inde til et sådant samarbejde, da såvel elever og lærere som kristendomsfaget er modne til at modtage impulser fra kirkens side. I henvendelsen til skolen vil det være en god ide ikke at begrænse sig til kristendomsfaget, men også at inddrage andre fag samt klasselærere, da det i meget høj grad er dem, som koordinerer klassens undervisning, har mange timer, er mest fleksibel og kan gennemføre større og mere tværgående emner af almen kulturel og menneskelig karakter. Præsten må redegøre for på hvilke måder han/hun kan bidrage til belysning af de samfundsmæssige og menneskelige problemstillinger, som ligger i skolens læseplaner, samt hvilke aktuelle problemstillinger kristendommen kan give et nutidigt bud på for derigennem hele tiden at blive medtænkt i lærernes overvejelser.

Det er præsten der har bolden – se så at få den i spil!

Materialer:

SPE delrapport 1+2,
Ungdomsbyens Kirke-
projekt 1988-90
John Rydahl: »På jagt ef-
ter virkeligheden 1-2«
(Materialecentralen
1991)

Stedfortrædelse. Om Judas og Jesus, Gud og mennesket.

af Svend Bjerg
176 sider - kr. 175,-
Forlaget ANIS 1991

I vort samfund vrirler det med stedfortrædere, som for kortere eller længere tid skaffer aflastning for »klienten« eller den nødstedte. Vort samfund ville måske ovenikøbet bryde sammen, hvis vi afskaffede stedfortræderne.

Svend Bjerg giver i sin

bog en nøje analyse af begrebet »stedfortrædelse«. Det er ifølge hans opfattelse et forsømt og misbrugt udtryk, som han nu ønsker at rehabilitere. For sagen er, at stedfortrædelse er et grundtræk ved vort liv sammen. Fællesskabet lever af, at den stærkere kan gå i den svageres sted.

Hermed er baggrunden også angivet for nærmere at bestemme begrebet i kristen betydning. Jesu lidelse, død og opstandelse er den stedfortrædelse, som er livsnerven i den kristne tro: »Historien om hans stedfortrædende liv

og død har gyldighed for alt det skabte, det er fortællingen, igennem hvilken man kan se og praktisere liv som stedfortrædende liv.«

Svend Bjerg, som er lektor i praktisk teologi ved Københavns Universitet, har igennem flere bøger arbejdet med forholdet mellem etiske problemstillinger og den kristne fortælling - og andre fortællinger, især skønlitteraturen. Ved at møde fortællingen ser vi »modellen« for den etiske handling. Det gælder i dyb forstand den kristne grundfortælling, fortællingen om Jesu livsskæbne, hans død og opstandelse. Den er fortællingen om stedfortrædelse, som i sig indeholder kraften og inspirationen til den etiske handling.

Svend Bjergs bog er grundig - og den kræver meget af sin læser. Men det lønner sig at gøre arbejdet. Efter endt læsning ved man meget mere om, hvad vores forestillinger om det gode, det sande og det kærlige lever af.

Henning Nørhøj

Det uerstattelige. En teknologi-etik

af Peter Kemp
344 sider - kr. 298,-
Forlaget Spektrum

Det fortælles om en mand, at han for vild i ørkenen. Han vil dø af tørst, hvis han ikke får hjælp. Da ser

han forude palmer, ja, han hører endog lyden af rislende vand. Men han tænker ved sig selv: »Det er blot et Fata Morgana, min fantasi spiller mig et puds. I virkeligheden er der ingenting.« Uden håb, næsten ude af sig selv, synker han om på jorden.

Kort tid efter bliver han fundet af to beduiner - død. »Kan du forstå sådan noget?« siger den ene til den anden, »så nær ved vand, og dadlerne vokser næsten ind i munden på

ham! Hvordan i alverden er det muligt?« »Det skal jeg sige dig« svarer den anden, »han var et moderne menneske!« (»Livshistorier«, K-materialet). Et moderne menneske er altså ifølge denne fortælling et menneske, der har mistet orienteringen.

Fremskridtstroen er endt i en orienteringsløshed. Den mangler mål og indholdsbestemmelse, hvilket tydeligt har givet sig til kende hos politikere og videnskabsfolk igen-

nem de sidste par årtier. Fra den politiske arena har ikke mindst tamilsagen været et anskuelseseksempel på, at etikken er elimineret bort fra det politiske. I politik gælder i bedste fald kun den pragmatiske holdning.

Derfor har det også været en lettere rystelse, at den tjekkiske præsident Vaclav Havel kræver, at det etiske bliver en afgørende faktor i politiske beslutninger. Derfor angribes han nu også for at være for moralsk til at være statsoverhovede.

Det er personligheder som Havel, der må være grunden til, at etikken nu er kommet ud i den offentlige debat. Det gør det samtidig påkrævet, at vi får argumenter, begreber og analyser til at tumle de etiske problemstillinger med.

Peter Kems bog »Det uerstattelige« er en glimrende håndsækning. Med sit klare og enkle sprog formår han at føre læseren direkte ind i de centrale etiske problemer - og de overvejelser og principper, som er gældende for etikken. Og det er ikke mindst på det samfundsmæssige og politiske plan, at Peter Kemp vil gøre etikken gældende.

Bogens motto lyder: »Sådan som man betragter mennesket, sådan behandler man det. Mennesket er imidlertid det uerstattelige«, derfor må vores holdning til teknologien også være bestemt af hensynet til, om det er et gode for mennesket.

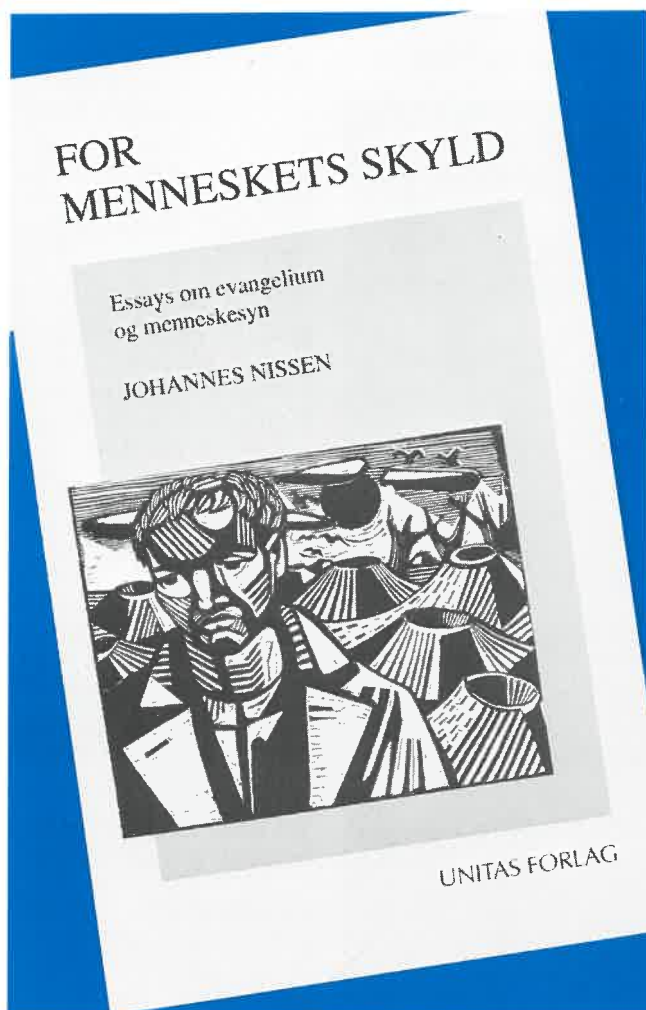
Peter Kemp har givet

sin bog undertitlen, »en teknologi-etik«. Efter et principielt afsnit om etikens grundbegreber går Peter Kemp igang med at vurdere de etiske aspekter af bioteknologien, informationsteknologien og militærteknologien. Vi føres igennem en række utroligt spændende overvejelser med eksempler som Seveso-ulykken. Hvad er så etikens grundlag ifølge Kemp? Den er at finde i kunsten og frem for alt i fortællingen. Og det er så her, Kemp bruger Seveso-ulykken som eksempel. Den er en historie, der implicerer en etik, vi må tage stilling til.

»Det fortællende sprog er ikke kun nødvendigt for at udtrykke etikken for livet med teknologi i dagligdagen, men også til at udtrykke etikken for vores holdning til de store risici, der er forbundet med avanceret teknologi.« (s.79). Meget andet fra bogens mange konkrete refleksioner kunne citeres. - Og endelig kunne der spørges efter, om ikke en teknologietik dybest set har sit grundlag i det menneskesyn, som er kristendommens, dvs. mennesket som skabt med en uendelig værdi. Men det lå måske i selve bogens titel »Det uerstattelige«?

Det er en nødvendig bog, som her er skrevet. Den bør læses af politikere, videnskabsfolk - og så alle os andre, der heller ikke undgår at skulle tage stilling.

HN

For menneskets skyld

af Johs. Nissen

Essays om evangelium og menneskesyn
216 sider - kr. 75,-
Unitas Forlag 1991

Hvilken autoritet har bibelen i forbindelse med etiske problemer - og er denne autoritet absolut eller tidsbetinget? Hvilken form for autoritet kan bibelen have i spørgsmål, der ikke spiller nogen rolle i de bibelske tekster?

Det er de spørgsmål, som Johs. Nissen prøver at belyse igennem en række artikler, der tager udgangspunkt i en aktuel problemstilling, og som dernæst inddrager bibelske og især nytestamentlige perspektiver.

Under denne synsvinkel behandles nu en række emner som menneskesyn i aktuel og bibelsk belysning, genetik og menneskesyn, døds-kriterium og menneskesyn, arbejde, arbejdsløshed og identitet, mennesket i behandlersamfundet, økonomi og menneskesyn, reinkarnation og opstandelsestro og kirken som fællesskab.

Johs. Nissen gør det klart, at der bag de mange etiske problemstillinger, som han gennemgår, ligger en bestemt forståelse af bibelen, nemlig at vi i fortolkningen af bibelen må gå ud fra både vores egen situation og den situation, som bibelen er blevet til i.

På højskolen har vi brugt denne bog som ud-

gangspunkt i kristendomsundervisningen og undervisningen i etik. Den er særdeles velegnet til unge, idet bogen på en fornem måde gør evangeliet levende og nærværende - og det netop fordi vi stilles overfor en række problemstillinger som er konkrete og vedkommende. Forfatteren vil ikke lade bibelen

være direkte svar på vore spørgsmål, for det lader sig nu engang ikke gøre at bruge den bibelske tekst sådan. Bibelen er forpligtende erindring, siger Johs. Nissen, dvs. at bibelen med sit budskab kaster lys over nogle grundlæggende spørgsmål i vores tilværelse.

Jeg kan i høj grad anbe-

fale denne bog til studiekredse eller undervisning i menigheder, ungdomsklubber mv. Tag blot nogle enkelte af bogens afsnit og brug de udmærkede spørgsmål, som hver artikel er forsynet med.

HN

- et tidsskrift til medarbejdere om alle former for kirkelig undervisning i teori og praksis.
- inspiration til børne- og familiearbejdet.
- undervisningsmodeller til kirkeårets tekster og centrale kristne temaer.
- forslag til andagter og gudstjenester.
- omtale og anmeldelser af nye undervisningsmaterialer m.m.

Udgivet af EPS

Evangelisk Pædagogisk Samvirke, som er en sammenslutning af en række folkekirkelige organisationer, der er involveret i kirkens forkyndelse og undervisning.

Medlemmer af EPS

Dansk Bibelskole. Dansk Missionsråd. De samvirkende Menighedsplejer. Det danske Bibelselskab. Diakonhøjskolen. Diakonissehuset Sankt Lukas Stiftelsen. Diakonissestiftelsen. FDF/FPF. KFUK-spejderne i Danmark/De grønne pigespejdere. KFUM/KFUK i Danmark. KFUMs idrætsforbund i Danmark. Kirkefondet. Kirketjenesten i Danmark. Kristelig forældre- og lærerforening. Menighedernes Daginstitutioner. Sammenslutningen af Indre Missions skoler. Unge Hjem Bevægelsen i Danmark.

Redaktion

Henning Nørhøj (ansv.), Eberhard Harbsmeier, Finn Dyrhagen, Anne Grethe Guldager, Nina Tange Kristensen, Helle Krogh Madsen, Jens Chr. Bak Iversen, Jens Kristian Krarup, Lars Tjalve, Anne Sandemand Schrøder og Mette Geil.

Abonnement

Årsabonnement (4 numre) kr. 100,-. Løssalg kr. 30,-. Giro 8 05 53 51.

Henvendelse

Adresseændringer bedes meddelt Avispostkontoret. Husk ved alle henvendelser at opgive abonnementsnummeret, som står opført sammen med adressen på bladets bagside.

Religionspædagogisk Center
Frederiksberg Allé 10 A
1820 Frederiksberg C
Telefon 31 24 92 50 (kl. 10-16)

Religionspædagogisk Centers formål er at være til rådighed for såvel hjem, kirke og skole, hvad angår dåbsoplæring og kristendomsundervisning.

- Udstillinger, kataloger og pædagogisk vejledning.
- Udlejning af film og bogkufferter.
- Salg af bøger og AV-materialer.

Sats
Religionspædagogisk Center
Tryk
Special-Trykkeriet Viborg A/S
Layout
Thomas Brandstrup

ISSN 0900-1433.

Søren Bruun

Underberetningerne

En side af Jesu forkyndelse

Temahæfte til kristendomsundervisning fra 6. klasse. En hjælp til en nutidig læsning af bl.a. det nytestamentlige fortællestof om helbredelse, under, sygdom, dømnbestættelse o.s.v.

Interessen i fortællingerne om underberetningerne bliver i dette hæfte snarere at se underet som en del af Jesu forkyndelse og talen om Guds rige, end som uforståelige, »naturstridige« begivenheder.

30 sider, illustreret.

Kr. 50,00

I samme serie foreligger:

Mogens Hindsberger

Etik for teenagere

(Ældste trin)

Søren Bruun

Lignelserne

En nøgle til Jesu forkyndelse

(Mellemtrinnet)

»Min kammerat er...«

Undervisningsmateriale for mellemtrinnet om andre religioner i Danmark. Om hverdag, fest og gudstjeneste; når man er barn af en »fremmed« religion i Danmark.

Preben Lund

Min kammerat er SIKH

Henning Fogde

**Min kammerat er MUSLIM
NU 3. OPLAG**

Jens Jørgen Nygaard

Min kammerat er JØDE

Ingrid Mielke

Min kammerat er KRISTEN

»Fortællemåden er i børnenes sprog, men præget af god iagttagelsesevne og åbenhed omkring emnet. Derfor kan det være en igangsætter for samtaler om spørgsmål, som mange danske børn ikke er vant til at tale om.«

Fra Landscentralens Materialebeskrivelse til »Min kammerat er KRISTEN«.

Samtlige titler:

24-30 sider, illustreret.

Kr. 50,00

Materialecentralen

**Religionspædagogisk
Center**

Frederiksberg Allé 10A
1820 Frederiksberg C
Tlf. 31 24 92 50